

LAKATOS ARTUR*

A SZIMBOLIKUS TEREK VÁLTOZÁSA KOLOZSVÁRON, 1945–1967

ABSTRACT

This paper is dealing with the issue of metamorphosis of symbolic spaces in the Transylvanian city of Cluj (Kolozsvár) during the decades of the Romanian Socialist regime, including its social, cultural and political aspects. The research synthesized and concluded modifications intervened in denominations of streets and squares, giving a special attention to the symbolic secondary meaning of the change in cause. The final result is a documented synthesis of the way how the symbolic space of the city in cause was modified, through a gradual suppression of Hungarian symbols and the promotion of Internationalist Communist, and later Romanian national symbols. The focus is especially on the city center, but where it is relevant, the Communist-style built neighborhoods, with all of their specific characteristics, are also presented. The presentation is focused on three main directions: planning of city landscape accordingly to the standards of the ruling ideology, the faith of the main statues and other historical monuments during the Communist era, and the changes intervened in street denominations.

Bevezető

E tanulmány célja megvizsgálni, hogyan alakult át a kolozsvári közterek, építkezések és egyéb urbanisztikus szimbólumok rejtett üzenete és jelentősége a kor politikai viszonyainak tükrében. Kérdésünk az, hogy milyen mértékben jelentenek ezek a történések, változások, szellemi gyökeret, precedenst napjaink helyi közéleti, politikai és kulturális életében jelentkező vitáknak, nézeteltéréseknek, konfliktusoknak.

Kolozsvár helytörténeti értékeinek: tereinek, szobrainak, templomainak, világi épületeinek történetéről számos értelmiségi – helytörténészek, idegenvezetők, újságírók – részéről igen sok adatot találunk, ezek azonban a legtöbb esetben szájról szájra terjednek, a forráskritika pedig legtöbb esetben a logikai szempontok figyelembe vételére épül. Akad ugyan néhány értékes összegzés – ide soroljuk a jelen tanulmányban is idézett, Asztalos Lajos vagy Gaál György munkáit is – ugyanakkor mind a mai napig komoly nehézségek merülnek fel az elsődleges források kutatására vonatkozóan. A jelenlegi kutatásaim során felmerült nehézségek, illetve áthidalásuk a jelen tanulmány mellett egy nagyobb, általánosabb célkitűzést is eredményeztek, mely a tematika alapforrásainak feltárását, rendezését és adatbázis formájában más kutatók rendelkezésére bocsátását is célozza.

A kutatás két irányban zajlik, a két irány pedig gyakran metszi egymást. A városi építészet szempontjából 1948-at tekintjük fordulópontnak, mivel ez évvel kezdődően a hivatásos építészekre egyre nagyobb nyomást gyakorol a Párt a célból, hogy orientálódjanak a szovjet modell, a szocialista realizmus irányába. 1952. november 13-án a Párt Központi Bizottsága egy rendelet-tervezetet is kibocsátott, a városok „szocialista konstrukciójára és rekonstrukciójára” vonatkozóan. Az új, hivatalos építészeti stílusirányzat elsősorban a munkásosztály közösségi élet- és munkakörülményeinek könnyebbé tételének, illetve „társadalmi szükségszerűségeknek” volt hivatott megfelelni. Olyan nagyméretű épületek, illetve épületegyüttesek létrehozását célozta, melyek a maguk egyszerűségében is művészi

* Dr. PhD Lakatos Artur történész, közgazdász, a Román Tudományos Akadémia kolozsvári fiókjának munkatársa, a TE-206-os kutatói szerződés keretében.

módon fejezzék ki a „szocialista osztályöntudatot”. E határozat következményeként hozták létre Kolozsváron is, csakúgy, mint minden más városban, a Városi Néptanács adminisztratív apparátusának kereteiben, az Építészeti és Városrendezési Osztályt, egy főépítész vezetésével.¹

Kolozsváron is, akárcsak az ország többi nagyvárosában, megkezdődött a szovjet mintájú tömbházak építése, mely két irányba zajlott. Egyrészt ekkor kerültek megépítésre olyan épületek, amelyek vagy üres területeket voltak hivatottak betölteni, olyanokat, amelyek nem illeszkedtek az új koncepcióba, mint például az egykori állatvásár területén (Széchenyi- illetve Mihai Viteazul tér) északi és keleti oldalán megépített tömbházak, vagy pedig az 1944-es év háborús események következtében megsemmisült egykori épületek helyére kerültek, mint például a vasútállomás környékén. Ezek az építkezések ugyan területi szempontból meglehetősen szétszórtak voltak, és mivel az esztétikai aspektusokat is figyelembe kellett némileg venni, megőriztek valamit a környező épületek stílusából, illeszkedvén bizonyos mértékben ezek közé. Ugyanakkor a várost övező külvárosokban, valamint az ezeket körülvevő lakatlan területeken megkezdődött a munkásnegyedek építése. Első fázisban az Írisz-telep és a Szamos partjának az üzemi komplexumhoz közel eső részében, majd ezt követően, a szisztematizálás során, kezdtek el felépülni a mai Monostor, Grigorescu (Donát), Marasti, Györgyfalvi, majd legkésőbb a Hajnal-negyedek. Megfigyelhető, hogy miközben a gyárüzemi tengely a vasútvonaltól és a Szamostól észak-keleti irányba fejlődött, párhuzamosan ezek irányvonalával, a lakónegyedek térsége egyrészt észak-déli tengely, másrészt pedig gyűrűként, a történelmi Belvárost minden irányból körbezárva került fejlesztésre. Az erőltetett urbanizáció két fő okkal rendelkezett: egyrészt a szocialista iparosítási stratégia következtében a nehézipari termelés jelentőségének növekedését volt hivatott szolgálni, másrészt pedig egyfajta komoly nemzetiségpolitikai töltettel is rendelkezett, mely a román lakosság számarányát volt hivatott a város területén növelni. Az erőltetett városterjeszkedés következtében az 1946-ban 16052 ha területű város 1970-re 16 619 ha-ra, 121 000 lakosról pedig (1948-as adat) 1966-ra más 185 000 lakosságra duzzadt.

A mentalitásváltás a város identitását, hangulatát meghatározó utca- és térelnevezésekben is megnyilvánult. Az 1945 előtti időkből azoknak a román, illetve magyar személyiségeknek nevei öröklődhettek át, akik beilleszthetők voltak a szocialista panteonba, úgymint Horea, Jókai Mór vagy Dózsa György nevei. Megjelentek az orosz kultúrkörhöz, illetve a nemzetközi szocialista mozgalomhoz sorolható személyiségek nevei, illetve elsősorban terek esetében, a nemzetközi baloldali értékeket megjelenítő szimbolikus (Béke, Szabadság stb.) elnevezések. Így lett például a Főtér (vagy Mátyás király tér) hivatalos elnevezése a háborút követően Egyesülés, majd Szabadság tér, a Karolina tér (ma Múzeum tér) 1945–1964 között Dimitrov tér, a mai Egyetem utca a kommunizmus első évtizedeiben Puskin utca, a Horthy Miklós/Ferdinánd király út Horea út stb. A változások kétség kívül ideológiai célokat is szolgáltak.

E tanulmány egy tervezett trilógia első részét képezi, amely annak a vizsgálatát tűzi ki célul, hogyan alakultak a kolozsvári szimbolikus terek 1945–1967 között. Ezen az időegységen belül is három különböző időszakot különböztethetünk meg: 1944–1948, a háborút követő átmenet és újjáépítés időszaka, 1948–1958, a szovjet befolyás időszaka, a szovjet csapatok kivonulásáig, és 1958–1967, a román nacionalista kommunizmus ébredésének időszaka, még az 1968-as momentumot megelőzően. Mindkét időszak esetében, ha kimondottan az utcanevekről beszélünk, konvencionális és gyakorlati szempontból is, egy-egy évet kell kiemelnünk, előbbi esetben 1945, utóbbiban pedig 1964 ez az év. 1945-ben ugyanis a város baloldali vezetése – mintegy megelőzve az ország többi részét – végrehajtotta azokat az intézkedéseket, melyek Románia többi városai nagy részében csak később,

1946-ot vagy 1948-at követően zajlottak csak le, még akkor is, ha ezek az intézkedések Bukarest szintjén nem is arattak osztatlan tetszést.² Ugyanakkor az 1964-es utcanév-változtatási hullám is oly sikeresnek bizonyult a regnáló hatalom szempontjából, hogy egészen a Ceaușescu-rendszer bukását követő évekig nem került sor még egyre. Hosszabb időt foglalt magába a terek kialakítása, mely folyamatok a szimbolika szempontjából elsősorban két nagy teret, a történelmileg Trencsin-térnek nevezett városrészt és ennek két alegységét, valamint a Széchenyi-teret érintették, de ezek mellett voltak az átalakításnak olyan mellékszövegei is, melyek kisebb terek esetében eredményeztek komoly változásokat esztétikai és turisztikai szempontból. A következő két alfejezetben ezeket fogjuk sorra venni.

1. Építkezés és várostervezés. A város tereinek metamorfózisa

A város magyar lakossága számára a XIX. század vége óta a Szent Mihály templomot is magán hordozó tér, melynek hivatalos neve többször változott ugyan, ugyanakkor a köznyelvben neve több, mint egy évszázadon megmaradt Főtérnek.³ Az évszázadokon át a város nagypiacának szolgáló tér szisztematizálása a XIX. században kezdődik, és a Ki-egyeződést követő millenniumi ünnepek keretében alakul át igazán díszterré. Ekkor parkosítják, a rajta eddig megtalálható kisebb műemlékeket elköltöztetik – a Ferenc császár és Karolina császárnő látogatása emlékére emelt obeliszket az Óvárba, a díszkaput pedig a Szentpéteri templom elé – hogy helyet készítsenek annak a monumentális szobornak, mely a város szimbólumává válik majd. Ugyanekkor veszi körül a templomkertet a Pákei Lajos tervezte öntöttvas-kerítés, mely nagyrészt ma is megvan.⁴ A szoborra kiírt pályázatot 1894-ben nyerte el Fadrusz János, a Mátyás királyt és hadvezéreit ábrázoló szoborcsoporttal, az elkészült alkotást 1902-ben avatta fel József Ágost főherceg, a Széll Kálmán magyar kormány tagjainak társaságában, hatalmas érdeklődő tömeg jelenlétében.⁵ A román hatalomátvételt követően ugyan a különleges műalkotás – művészeti szempontból különlegessége, hogy a ló mind a négy patája szilárdan érintkezik a talapzattal – több más, ledöntött és elpusztított szobor sorsára került? – ezek közé soroljuk a Széchenyi-téren addig található Széchenyi István mellszobrot, valamint a Kárpátok Óre alkotást – de lépéseket tett a tér átalakítására, és a Mátyás-szobor jelentőségének csökkentésére. 1921-ben a Róma városától ajándékba kapott Romulust és Remust tápláló anyafarkast helyezték el, majd később a szobor talapzatán egy Nicolae Iorga román történész által megfogalmazott szöveget, mely a Stefan cel Mare elleni vereséget emeli ki.⁶ 1940-ben, a bécsi döntést követően eltűnt a Főtérről a Nagyszebenbe menekített Lupa Capitolina, a Iorga-tábla és a román nyelvű – Matei Corvin - névfelirat is. A második világháborút követően nem is annyira az az érdekes, hogy mi történt a Mátyás király szobrával díszített főtérről – mely a Szabadság-tér elnevezést kapta – hanem inkább az, hogy *mi nem* történt: nem került vissza a Iorga-tábla, a szobron a felirat a „semleges” latin nyelven – Mathias Rex – jelent meg, és a farkasszobor sem kerül vissza. A Lupa Capitolinát majd csak 1967-ben állítják fel, Constantin Daicovicu történészprofesszor kezdeményezésére az egyetem főépülete elé, majd 1973-ban, mikor helyét az Erdélyi Iskola (Școala Ardeleană) alapítóinak szoborcsoportja kerül helyébe, költöztetik tovább vissza a főtér közelségébe, jóval diszkrétebb szögbe a szoborcsoporthoz, mint volt az előtt. A főteret övező, jórészt műemlékértékű épületeket sem érte el a szocialista urbanizációra jellemző lebontáshullám, mintegy konzerválva ez esetben a városképet az 1990-es évekig.

Némileg másképpen alakult az egykori Trencsin-tér sorsa. A régi város keleti falától kívül eső területet a XVIII. századtól kezdi a város lakossága Trencsin térként vagy Trencsin váraként emlegetni, Trencsin Ferenc császári kapitány ugyanis itt alakított ki gyakorlóteret

katonái számára.⁷ Ma az egykori Trencsin-tér két részből áll, az északi rész Avram Iancu (Bocskai) a déli pedig Ștefan cel Mare (Hunyadi) nevét viseli. A román hatalomátvételt követően a román ortodox egyház a Bocskai-téren kapott katedrálisra vonatkozó építkezési engedélyt, ennek következtében épült meg az a méreteiben impozáns katedrális, mely jelen pillanatban is dominálja a teret. A harmincas évek végére Avram Iancu szobrot terveztek a templom bejárata elé, ezt azonban megghiúsította az 1940-es magyar impériumváltás. 1945-öt követően viszonylag rövid idő alatt a templom előtti részre a felszabadító szovjet hősök obeliszkjét, a templom háta mögötti részre pedig a II. Ukrán Frontot szimbolizáló bronz-tankos emlékművet állították fel,⁸ viszonylag rövid időn belül, így a kimondottan román nemzeti térré válása a területnek 1989 utánra halasztódott. A levéltári források szerint ugyanis több bizonyíték is van arra, hogy a főter körüli magyar jellegű belváros román szimbolikus alternatíváját tudatosan tervezték a két világháború közötti időszakban.⁹ Az 1989-es forradalmat követően mindkét szovjet emlékművet eltávolították a térről, és a Házsongárdi temetőbe, a szovjet hősi halottak parcellájába kerültek.¹⁰

A város harmadik jelentős tere a Széchenyi (Mihai Viteazul) tér, mely ugyancsak jelentős átalakuláson ment át 1945-öt követően. Ha a Bocskai tér román nemzeti főternek volt tervezve a két világháború közötti időszakban, de végül a szocializmus győzelmét hirdette majdnem fél évszázadig, a Széchenyi tér a szocializmus időszakában került kiépítésre a mai formájában, és középre Mihai Viteazul vajda szobra került mint a román nemzeti egység szimbóluma. A Főternek díszterré alakításával a Széchenyi térre került át a nagypiac, a Szamoshoz és a Malomárokhoz közel, a belváros és a vasútállomás közé, mai napig mellette működik az egyik legnagyobb kolozsvári piac. A dualizmus korában Széchenyi nevét viselte a tér, és neki állt itt a mellszobra az első világháború végéig, amikor is az új román hatalom eltávolította. A 60-as években alakítják díszterré, ekkor költöztetik a piacot is arrébb, az új ún. Republica-tömbház háta mögé, melynek földszintjén a város legnagyobb és jelentőségében egyértelműen első mozija működött.¹¹ A hatvanas években ez az egyike azon belvárosi tereknek, amely a szocialista urbanizáció során jelentős átalakításokat szenved, több külvároshoz hasonlóan. 1961-ben hagyták jóvá ugyanis a város első szisztematizálási tervét, amely szerint tervezetté vált az urbanizáció, a fejlődési szakaszok a rendszer országos ötéves terveiben kerültek megvalósításra. Így születnek meg sorra a nagy tömbház-lakónegyedek, elsőként a Grigorescu (1960-62 között tervezik) 63-ban kezdik meg a Györgyfalvi negyed kiépítését, 65-68 között a Monostor, 69-ben pedig a Mărăști negyedét, ez utóbbi rendezésére országos pályázatot meghirdetve.¹² A Széchenyi tér esetében ez több, sporadikus tömbház megépítésében nyilvánult meg, melyek közül legjellegzetesebb az a tízeemeletes, monumentális tömbház, mely földszintjén a város legnagyobb filmszínházát foglalta magában (a mozi a Republicii/ Köztársaság nevet viselte, napjainkra egy ma is élő kolozsvári román színész után Florin Piersicre keresztelték át).

„És milyen lenyűgöző látvány az egykori nagypiac helyén épült, négy utcát határoló óriási épületkolosszus, az ezer férőhelyes köztársaság mozival! Csak ez az egy tömbház felér egy kisebb városnegyeddel!” lelkendezett 1964-ben az épületről Nagy István munkáslíró.¹³ Az átalakítások következményeképpen a piac arrébb költözött, a fentebb említett Köztársaság tömbház mögé pedig egy diszkrétebb, négyemeletes épületekből álló tömbházsort építettek, mely ma Ion Popescu-Voitești nevét viselik. Érdekes aspektus az is, hogy a Mihai Viteazulról¹⁴ elnevezett térre meglehetősen későn, a hetvenes évek közepén kerül felállításra a névadó szobra, akkor is szinte véletlenszerűen, ennek anekdotaszerű körülményei egy másik tanulmány részét képezi majd. Máskülönbén eléggé általános jelenségnek számít, hogy az új szobrok felállítása nem jelentett prioritást az időszakban, főleg az 1989-et követő évek tükrében: például az egyaránt nemzeti, mint szociális szempontból is a román történetírás panteonjában hősi szerepet betöltő Horea szobra is csak 1964 decemberé-

ben, az általa vezetett parasztfelkelés 180 évfordulója alkalmából került leleplezésre az Állomás téren, ahol a mai napig megtalálható.¹⁵ A máskülönben művészei értéket sem nélkülöző – Romulus Ladea elismert szobrászművész alkotása – Horea-szobor a belvárostól messze esik, és a környezet forgalmasságából, természetéből adódóan sem érvényesül turisztikai szempontból.

A Mihai Viteazul térrel egy időben szisztematizálják az Egyetemi Könyvtár impozáns szecessziós épületét is magába foglaló Béke teret (egykor Szent György, ma Lucian Blaga) is,¹⁶ ezt azonban, a város tengelyét képező fő útvonal belvárosi tehermentesítésére egyfajta kisebb közlekedési csomóponttá alakítják át. Az átalakítások során kerül át az 1904-ben itt felállított Sárkányölő Szent György szobra, mely pontos másolata a Prágában található eredetinek, a Farkas utcai református templom elé.¹⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy ebben az esetben nem tudatos történelem-átalakításról, vagy a kereszténység ellen egyik legfontosabb szentje szimbólumán keresztül történő támadásról van szó, hanem kimondottan praktikus okok vezérelték a szoborköltöztetés döntésének meghozóit, a konzultációba szakembereket is bevonva. A Kolozsvári Néptanács szeptember 29 per 285-ös számú határozatával hozta létre a Városi Műemlékvédő Bizottságot, tagjai többek között Aurel Ciupe, Constantin Daicoviciu, Debreczeni László, Floriancsics Jenő, Virgil Fulicea, Kós Károly, Kovács Zoltán, Starmüller Géza, Virgil Salvan, Virgil Vatasianu, Balogh Edgár lettek. Ők döntenek úgy, hogy a szobor jelenlegi helyére kerüljön - a két másik opció a Főtér és a Bánffy-palota udvara lett volna – és ehhez megkapták Vásárhelyi János református püspök támogatását.¹⁸ Arra vonatkozóan, hogy új közegében a szobor mennyire érvényesül – a Farkas-utcai templom szomszédságában – és ezzel Kolozsvár magyar értelmisége mennyire elégedett, jellemző az a kis közjáték, amely a Funar-korszak éveiben, 1995. április 29-én zajlott le a városi tanács gyűlésén. Ekkor ugyanis az RMDSZ frakció egyöntetűen, Herédi Gusztáv városi tanácsos felszólalása által tiltakozik Gheorghe Funar polgármester azon ötlete ellen, hogy a Béke-teret Szent György-térnek nevezzék vissza, és ide helyezték vissza a Szent György-szobrot, mert a forgalomból származó szennyeződés tönkretenné a műalkotást. A Lucian Blaga név azonban elfogadható volt számukra.¹⁹

Történt azokban kimondottan politikai nézetekből fakadó szoborköltöztetés is. „*Nem tudom a diákságot marxista-materialista szellemben nevelni, míg ez a szobor itt áll az egyetem előtt a fiatalok szeme láttára*”,²⁰ fogalmazott 1959-ben a frissen egyesített Babeş-Bolyai Egyetem rektora, Herédi Gusztáv visszaemlékezései szerint, az egyetem főépülete előtt található, Szűz Máriát ábrázoló ún. Pestis-szobor kapcsán.²¹ A pestis-szobor ennek következtében át is kerül a szentpéteri templom mögé, mintegy egyesülve a korábban már ideköltöztetett, ugyancsak a nagy pestisjárványt követően felállított diszkapuval, azzal a különbséggel, hogy míg a kapu a templom bejárára elő, addig a szobor a templom háta mögé került, ennek kertjébe, mellyel együtt napjainkban a neogótikus stílusú templom mintegy szigetet képez a belvárost a tőle keletre eső lakótelepekkel összekötő, forgalmas sugárút közepén.²²

Létezik még egy olyan történelmi tere is a városnak, mely esetében számottevő változások nem mentek végbe ezekben az évtizedekben, történelmi jelentősége azonban megkívánja, hogy pár szót ejtsünk róla is. A mai Múzeum térről, a kolozsvári magyar szlengben Karolina térről van szó, mely a középkor óta létező város legrégebb városrészében, az ún. Óvárban található, és a város kispiacának adott helyet. A főtér szisztematizálásával kerül át ide a Habsburg uralkodói pár kolozsvári látogatásának emlékére állított ún. Karolina-oszlop²³ vagy statua, a XIX. század végén, és itt áll mai napig. Az óvári ferences templom bejáratával szemben álló Karolina-oszlop helyét mind a mai napig megőrizte és a mára hangulatos söröző-nyári kert jellegűvé átalakuló téren üdítő vagy szeszes ital társaságában kikapcsolódó emberek közül sokan nem is tudják, hogy két évszázados, a birodalom középpontjától ily távolra eső város életében oly nagy eseményt megörökítő műalkotás szomszédságában teszi ezt.

2. Utcanevek változásai

Kolozsvár 1944. október 11-es felszabadulását követően a közigazgatás hamar megszerveződött. A város polgármestere a kommunista pártban az illegalitás időszakában is szerepet vállaló Tudor Bugnariu lett, akit rövid időn belül Gheorghe Chiciudean követett, helyettese Demeter János alpolgármester. A város új vezetése felelt a helyi adminisztráció jó működéséért, a legfontosabb felettes szerv azonban a megszálló szovjet katonai parancsnokság volt, mely ugyan a dolgok menetébe általában nem szólt bele, megkerülni vagy semmibe venni azonban nem lehetett. Sőt, bizonyos szükséges volt tenni úgy feléjük, mint az akkor már valószínűsíthetően visszatérő román közigazgatás felé is.²⁴ Ezek egyike lehetett – az újjáépítési munkálatok közepette²⁵ – a Kolozsvári Polgármesteri Hivatal november 8-án meghozott döntése, melynek következtében a következő névváltoztatások történnek az utcák és terek elnevezésében: a Mátyás király térből Szabadság tér, a Hitler térből Malinovszki tér, a Mussolini útból Mócok útja, a Gömbös Gyula utcából Rákosi Mátyás utca, a Szeptember 2 útból Tudor Vladimirescu út, a Wesselényi Miklós utcából Dózsa György utca, a Vasvári Pál utcából Józsa Béla utca, a Csáky István utcából Móricz Zsigmond utca, a Horthy Miklós útból Horea utca, Tisza István utcából Crisan utca, a Bánffy utcából Closca utca, a Honvéd utcából Budai Nagy Antal utca, a az Apponyi utcából pedig Táncsics Mihály utca lett. Ugyanakkor az a rendelet is megszületett, hogy külön bizottság alakul meg utcák és terek elnevezéseinek ellenőrzésére, és ez, amennyiben szükségesnek találja, javaslatokat tesz majd a „fasiszta és reakciós” elnevezések megváltoztatására. A névváltoztatás alá eső utcák lakosaira is szigorú kötelezettséget rótt ki a rendelet: a háztulajdonosok, vagy ezek hiányában a lakók kötelesek voltak a megváltoztatott nevekre utaló házzámtáblákat eltávolítani, és ameddig a polgármesteri hivatal le nem szállítja az új fémtáblákat, addig kartonpapírból vagy bádogból készített ideiglenes táblákkal kötelesek feltüntetni az új utcaneveket.²⁶

A döntés politikai vonzata egyértelmű. A városvezetők balos értékrendjüknek megfelelően, de ugyanakkor a megszállók felesleges ingerlése érdekében is helyén valónak találták a szovjetek ellenségeinek – Hitler, Mussolini, Horthy – neveinek mihamarabbi eltüntetését, valamint a többi nevéket is, amelyek esetleg a szovjetek vagy a románság számára – Apponyi, Tisza, Gömbös – vörös posztóként esetleges konfliktust generálhatott volna. 1945 novemberében – egy tanulmány szerint²⁷ – nagyobb átnevezési hullám következett: összesen 750 különböző utca kapott más nevet, mint amivel rendelkezett a magyar adminisztráció idején – igaz, ezt már mi tesszük hozzá, hogy több esetben ez nem rendelkezett ideológiai töltettel. A döntéshozók kínosan vigyáztak arra, hogy egy bizonyos arány maradjon fenn a román, magyar, szovjet és nemzetközi személyiségek, valamint az absztrakt értéket kifejező nevek között. Egy második nagy névváltoztatási hullám az 1958-as évet követően következik be Ceausescu hatalomra kerülésével, mely a romániai nemzeti szocializmus kiépítését is fémjelezte. Ekkor kerülnek eltávolításra a kimondottan szovjet befolyást illusztráló nevek, valamint néhány magyar és történelmi szempontból a szóban forgó utca funkcióját jelentette. Ez idő tájt főleg román személyiségekről, de még inkább helységnevekről kaptak a kolozsvári utcák új neveket.

Az 1964 első hónapjaiban lezajlott regionális pártkongresszust követően kezdődik meg diszkrét módon, a sajtóban egyáltalán nem reklámozva, az átnevezési folyamat, így például a 20 éves felszabadulás alkalmából a Kolozsváron augusztus 23-án tartott nagykatonai parádé már nem a Malinovszkij, hanem a Győzelem téren zajlott le.²⁸

Az alábbi táblázat²⁹ 166 olyan esettanulmányt tartalmaz, mely azt illusztrálja, hogyan változott utcák, terek neve 1945-ben és 1964-ben, a megelőző időszakokhoz viszonyítva.³⁰ A táblázat jelöli a szóban forgó utca vagy tér mai nevét, az 1940–1944 közötti magyar

elnevezést, melyhez viszonyítva változik – vagy nem – 1945-ben az elnevezés, az 1945–1964 közötti elnevezést, valamint az 1964–1989 közötti utcanevet, mely a maga során 1989 után megválz(ha)tott,³¹ ennek elemzése azonban nem tartozik el jelen tanulmány témakörébe.

1. táblázat. Utcanevek változása 1945–1964 között

Sorszám	Aktuális utcanév	1941-1945	1945-1964	1964-1989
1	Anton Pann	Kriza út, Dézsmacsúr utca	Anton Pann	Anton Pann
2	Arany János	Schütz János utca	Arany János	Arany János
3	Arges utca	Apáczai Csere János utca	Apáczai Csere János	Arges
4	Ariesului (Aranyos) utca	Endre király utca	Iobagilor (Jobbágy) utca	Ariesului
5	Aurel Vlaicu	Hadak Útja	Aurel Vlaicu	Aurel Vlaicu
6	Avram Iancu tér	Hitler tér	Malinovszki tér	Victoriei (Győzelem) tér
7	Axente Sever utca	Kisfaludy utca	Axente Sever	Axente Sever
8	Baba Novac utca	Bethlen	Baba Novac	Faciiei (Fáklya) utca
9	Bistritei (Beszterce) utca	Kőműves Kelemen	Mesterul Manole (Manole mester)	Bistritei
10	Bogdan Petriceicu Hasdeu utca	Kökert	B. P. Hasdeu	B. P. Hasdeu
11	Szeptember 13 utca	Eperjes	Babeuf	Szeptember 13
12	1848 tér	Csányi László	Piata Martirilor (Mártírok tere)	1848 tér
13	1907 tér	Toldi Miklós	Toldi Miklós	1907
14	21 Decembrie 1989 (1989 december 21 sugárút)	Kossuth Lajos és Magyar utca	Kossuth Lajos és Vörös Hadsereg útja	Lenin út
15	Albert Einstein utca	Teleki utca	Albert Einstein	Albert Einstein
16	Sahia Alexandru utca	EMKE utca	Sahia Alexandru	Sahia Alexandru
17	Alexandru Vaida Voevod utca	Szopori út	Tineretului (ifjúság) utca	Tineretului
18	Alexandru Vlahuta utca	Álmos utca	Alexandru Valhuta	Alexandru Vlahuta
19	Anatole France	Szondi utca	Anatole France	Anatole France
20	Andrei Muresanu	Attila út	Andrei Muresanu	Andrei Muresanu
21	Bogdan Voda	Apród utca	Bem tábornok	Bem tábornok
22	Brasov (Brassó) utca	Vörösmarty utca	Brasov	Brasov
23	Brassai Sámuel utca	Brassai Sámuel	Gutenberg	Brassai Sámuel
24	Branduselor	Ősz utca	Irinyi utca	Branduselor
25	Bucuresti (Bukarest) utca	Apafti utca	Móricz Zsigmond	Móricz Zsigmond
26	BuŃtea utca	Szent Péter utca	Sfantu Gheorghe (Szentgyörgy)	Sfantu Gheorghe
27	C. A. Rosetti	Bercsényi utca	C. A. Rosetti	C. A. Rosetti
28	Callatis utca	Zug utca	Callatis	Callatis
29	Burebista út	Varga utca	Terhes Gyula	Decebal
30	Cardinal Iuliu Hossu (Iuliu Hossu bíboros)	Fürdő utca	Pavlov	Pavlov
31	Calan utca	Csaba utca	Csaba	Calan
32	Calimanesti	Lórántffy utca	Szabó Árpád	Calimanesti
33	Campeni	Kálvin utca	Calvin	Campeni
34	Cetatii (Vár) utca	Pekri út	Stalingrad (Sztálin-grád)	Cetatii
35	Cibinului	Dózsa utca	Bebel	Cibinului
36	Ciresilor (Cseresznyés) utca	Házsongárdi körút	Hajongardului	Ciresilor
37	Clinicilor (Klinikák) utca	Mikó utca	Mikó	Clinicilor
38	Closca utca	Bánffy utca	Closca	Closca
39	Corneliu Coposu utca	Nagy Lajos	Maxim Gorkij	Maxim Gorkij

Sorszám	Aktuális utcanév	1941-1945	1945-1964	1964-1989
40	Constanta	Eötvös utca	Gen. Berthelot (Berthelot tábornok)	Constanta
41	Daicoviciu Constantin	Bástya utca	Emil Isac	Emil Isac
42	Craiova	Munkácsy utca	Munkácsy	Craiova
43	Crisan utca	Kun Géza	Crisan	Crisan
44	Croitorilor (Szabó) utca	Mikes Kelemen	Mikes Kelemen	Croitorilor
45	Dacia	Radák utca	Dacia	Dacia
46	Decebal	Szent István utca	Karl Marx	Karl Marx
47	Dimitrie Comsa	Apor utca	I. C. Frimu	I. C. Frimu
48	Dimitrie Bolintineanu	Kölcsey utca	Dimitrie Bolintineanu	Dimitrie Bolintineanu
49	Dimitrie Cantemir	Barcsay utca	Dimitrie Cantemir	Dimitrie Cantemir
50	Dorobantilor	Honvéd utca	Budai Nagy Antal	Budai Nagy Antal
51	Ecaterina Teodoroiu	Újfalvi utca	Ecaterina Teodoroiu	Ecaterina Teodoroiu
52	Ecaterina Varga	Porond utca	Ecaterina Varga	Ecaterina Varga
53	Emanuel de Martonne	Színház utca	Emanuel de Martonne	Emanuel de Martonne
54	Emil Isac	Bartha Miklós utca	1 Mai (Május 1)	1 Mai
55	Emil Petrovici	Ájtáró utca	Trecatoare	Emil Petrovici
56	Emil Racovita	Erzsébet út	Emil Racovita	Emil Racovita
57	Emile Zola	Kornis utca	Emile Zola	Emile Zola
58	Ioan Bob, episcop (Bob János, püspök)	Kismester utca	Bob	Prahovei
59	Eroilor	Deák Ferenc utca	Vjacseslav Molotov	Petru Groza
60	Franklin Delano Roosevelt	Teleki Pál utca	F. D. Roosevelt	F. D. Roosevelt
61	Frederic Joliot Curie	Berde utca	Berde	Frederic Joliot Curie
62	Gaál Gábor	Sámi László utca	Szabó Dezső	Gaál Gábor
63	Garibaldi	Előd utca	Garibaldi	Garibaldi
64	Gen. Dragalina	Fellegvári utca	Gen. Dragalina	Gen. Dragalina
65	Gen Eremia Grigorescu	Rákóczi út	Rákóczi	Rákóczi
66	Gen. Traian Mosoiu	Zápolya utca	Dosztojevszkij	Dosztojevszkij
67	George Baritiu	Malom utca	George Baritiu	George Baritiu
68	Georges Clemenceau	Izabella utca	Pacii (Béke) utca	Marcel Cachin
69	George Cosbuc	Bem utca	George Cosbuc	George Cosbuc
70	Gheorghe Doja (Dózsa György)	Katona József utca	Katona József utca	Lupeni
71	Gheorghe Lazar	Lázár utca	Gheorghe Lazar	Gheorghe Lazar
72	Gheorghe Sincai	Hegedüs Sándor utca	Gheorghe Sincai	Gheorghe Sincai
73	Giordano Bruno	Nagyboldogasszony út	Giordano Bruno	Giordano Bruno
74	Govora	Templom utca	Bisericii (tempom)	Govora
75	Gruia	Andrássy utca	Gruia	Gruia
76	Gutinului	Szabó Károly utca	Anonymous	Gutinului
77	Haiducului (Hajdú)	Csóka utca	Haiducului	Haiducului
78	Heltai Gáspár	Czakó Zsigmond utca	Heltai Gáspár	Heltai Gáspár
79	Henri Barbusse	Szamosközi utca	Henri Barbusse	Henri Barbusse
80	Herman Oberth	Minorita utca	Minorilor	Tomis
81	Horea	Horthy Miklós út	Horea	Horea
82	Ialomitei	Tagányi utca	Barabás Miklós	Ialomitei
83	Iancu de Hunedoara (Hunyadi János)	Tisza István utca	Iancu de Hunedoara	Iancu de Hunedoara
84	Iasilor	Szamos utca	Iasilor	Iasilor
85	Ilie Macelaru	Damjanich utca	Ilie Macelaru	Ilie Macelaru
86	Inocentiu Micu Klein	Búza utca	Florilor	Florilor
87	Ioan Ratiu	Kötő utca	Ioan Ratiu	Ioan Ratiu
88	Lotrului	Botond utca	Rosa Luxemburg	Lotrului
89	Louis Pasteur	Kert utca	Louis Pasteur	Louis Pasteur
90	Lucian Blaga	Szent György tér	Piata Sfantu Gheorghe	Piata Pacii
91	Maramuresului (Máramaros)	Zsigmond király utca	Maramuresului	Maramuresului
92	Marasesti	Krizbai utca	Marasesti	Marasesti

Sorszám	Aktuális utcanév	1941-1945	1945-1964	1964-1989
93	Marasti tér	Hősök tere	Marasti	Marasti
94	Mecanicilor (Szerelők)	Kalandos utca	Aventuroasa	Mecanicilor
95	Memorandumului	Unió utca	Regele Mihai I 8 I Mihály király, 1948- ig)	30 Decembrie (December 30, 1948-tól)
96	Ion Creanga	Haller Károly utca	Ion Creanga	Ion Creanga
97	Ion Ghica	Tamás András utca	Ion Ghica	Ion Ghica
98	Ion I. C. Bratianu	Király utca	23 August (Augusz- tus 23)	23 August
99	Ion Luca Caragiale	Kemény Gábor utca	Ion Luca Caragiale	Ion Luca Caragiale
100	Ion Popescu Voitesti	-	1961-1969 Mangalia	1969-1989 Alexandru Moghioros (Mogyo- rós Sándor)
101	Iuliu Coroianu	Székely Mózes utca	Székely Mózes	Deltei
102	Iuliu Maniu	Szentegyház utca	6 Martie (Március 6)	6 Martie
103	Iuliu Moldovan	Pasteur utca	Gradinilor (Kert) utca	Sperantei (Remény) utca
104	Izei	Tiborc utca	Tiborc	Izei
105	Lalelelor (Tulipán)	Mészáros utca	Macelariilor	Lalelelor
106	Karl Liebknecht tér	Szentháromság tér	Karl Liebknecht	Karl Liebknecht
107	Mihai Eminescu	Fadrusz János utca	Mihai Eminescu	Mihai Eminescu
108	Mihai Kogalniceanu	Farkas utca	Mihai Kogalniceanu	Mihai Kogalniceanu
109	Motilor (Mócsok)	Mussolini út	Motilor	Motilor
110	Muncii (Munka) sugárút	Szentgyörgyhegyi út	La Colina	Podgoriei
111	Muzeului (Múzeum) tér	Karolina tér	Dimitrov tér	Muzeului
112	Napoca	Jókai utca	Jókai	Napoca
113	Neagra (Fekete) utca	Rajka Péter utca	Neagra	Neagra
114	Nicolae Balcescu	Eszterházy utca	Nicolae Balcescu	Nicolae Balcescu
115	Nicolae Cristea	Gyulai Pál utca	Gyulai Pál	Borzesti
116	Nuferilor	Tompa Mihály utca	Tompa Mihály	Nuferilor
117	Oasului út	Deportáltak útja	Calea Deportatilor	Oasului
118	Octavian Goga	Etelköz utca	Fantanele	Józsa Béla
119	Oituz	Ágoston utca	Prof. Ioan Scriban	Oituz
120	Olanesti	Bulcsú utca	Matteotti	Olanesti
121	Parcul Central (Köz- ponti park)	Rákóczi kert	Parcul Central	Parcul Central
122	Parcul Feroviarilor (Vasutas park)	Állatvásártér	Piata Targului de Vite	Parcul Feroviarilor
123	Paris (Párizs)	Papp utca és Fecske utca	Paris és Böszörmé- nyi	Paris
124	Pasteur	Kert utca	Pasteur	Pasteur
125	Pavel Rosca	Döbrentei utca	Nikos Beloiannis	Resita
126	Patriciu Barbu	Csaba utca	Csaba	Petrila
127	Pitesti	Székelyhadosztály utca	Thalmann Ernest	Pitesti
128	Plevnei	Kölesföldi utca	Plevnei	Plevnei
129	Ploiesti	Hosszú utca	Iulius Fucik	Ploiesti
130	Posada	Katona Miklós utca	Tolsztoj	Posada
131	Potaissa	Fogyó utca	Wesselényi utca	Potaissa
132	Primaverii (Tavaszi)	Kalányos utca	Lingurariilor	Primaverii
133	Gheorghe Marinescu, professor	Holdvilág utca	Gheorghe Marinescu	Gheorghe Marinescu
134	Rahovei	Thököly út	Rahovei	Rahovei
135	Rasaritului (Napkelet)	Szent László király út	Rasaritului	Rasaritului
136	Remetea	Zöldkert utca	Verde (zöld)	Remetea
137	Republicii (Köztársas- ság)	Majális utca	Maiului	Republicii
138	Regele Ferdinand (Ferdinánd király)	Wesselényi Miklós utca	Gheorghe Doja (Dózsa György)	Gheorghe Doja
139	Romulus Vuia	Kálmán király utca	Masinistilor	masinistilor
140	Rosiori	Gábor Áron utca	Gábor Áron	Dorobantilor

Sorszám	Aktuális utcanév	1941-1945	1945-1964	1964-1989
141	Rubin Patita	Misztóthfalusi Kiss Miklós utca	Misztóthfalusi Kiss Miklós	Bacau
142	Samuil Micu	Rózsa utca	Samuil Micu	Samuil Micu
143	Septimiu Albini	Méhes utca	Septimiu Albini	Septimiu Albini
144	Sextil Puscariu	Bocskai utca	Bernát Andor	Toplita
145	Sigismund Toduta	Kond vezér utca	Danton	Caliman
146	Sinaia	Tass Vezér utca	Kodály Zoltán	Sinaia
147	Sindicatelor (Szindikátusok)	Patak utca	Sindicatelor	Sindicatelor
148	Suceava	Budapesti utca	Ferdinand Lasalle	Suceava
149	Stefan Cel Mare tér	Hunyadi tér	Stefan cel Mare	Stefan cel Mare
150	Stefan Octavian Iosif	Csáky István utca	Stefan Octavian Iosif	Stefan Octavian Iosif
151	Timotei Cipariu	Heltai utca	Timotei Cipariu	Timotei Cipariu
152	Tipografieii (Nyomda) utca	Brassai utca	Gutenberg	Tipografieii
153	Traian	Árpád út	Traian	Traian
154	Traian Grozavescu	Töhötöm utca	Traian Grozavescu	Traian Grozavescu
155	Tudor Vladimirescu	Szeptember 11 utca	Tudor Vladimirescu	Tudor Vladimirescu
156	Tebei	Sándor László	Tebei	Tebei
157	Tiblesului	Thoma János utca	Thoma János	Tiblesului
158	Unirii (Egyesülés) tér nemhivatalosan: (Fő tér)	Mátyás király tér	Libertatii (Szabadság) tér	Libertatii (Szabadság) tér
159	Universitatii (Egyetem) utca	Egyetem utca	Puskin	Egyetem
160	Vasile Alecsandri	Linczeg utca	Vasile Alecsandri	Vasile Alecsandri
161	Vasile Goldis	Kláštrum utca	Claustrului	Agnita
162	Vaslui	Lehel utca	Ciordas	Vaslui
163	Victor Deleu	Ferencrendiek utcája	Franciscanilor	Savinesi
164	Virgil Fulicea	Szent Lélek utca	Fadrusz János	Petrosani
165	Voltaire	Szász Domokos utca	Voltaire	Voltaire
166	Zizinului	Holló utca	Corbilor	Zizinului

A terjedelmes, de még így is szelektív³² táblázat-lista végigolvasását követően szinte öntudatlanul is levonhatunk következtetéseket. Ezek közül alapvető az, hogy Kolozsváron a politikai légkör változását meglehetősen nagyszámú utcanév-változás is szokta jelezni. Így az azonosított 166 esettanulmány közül 101 változás közvetlenül az impériumváltást követően zajlik le, mely nyugodtan tekinthető természetes folyamatnak, mivel egy nemzetállamtól egy másik nemzetállamhoz átkerülő területen az elnevezések szimbolikája egyúttal részesévé válik az új államhatalom saját nemzeti szimbolikájának is. Ugyanakkor a helyzet világháború utáni sajátosságait is figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a változások arányaikban meglehetősen jól érzékeltetik az új hatalom sajátos értékrendjét, melyet elsősorban a nemzetközi kommunista- és munkásmozgalom, valamint az osztályharcos történelemszemlélet nagymértékben meghatározott. Ennek következtében nem kerülnek restaurálásra maradéktalanul a két világháború közötti királyi Románia időszakát fémjelző elnevezések, sőt, akadnak ritka példák arra vonatkozóan is, hogy 1945-öt követően néhány, a világháborús magyar uralom által adott utcanév is megmarad, ilyen a Thoma János vagy Mikes Kelemen nevű utcák esete. Ahogy erre Bartos-Elekes Zsombor is felfigyelt, az 1945-ös utcaátnevezési hullám során a helyi döntéshozók egyfajta egyensúlyra kialakítására törekedtek,³³ olyan neveket igyekeznek meghatározni, melyekben kifejezésre jut a város többnemzetiségű, elsősorban magyar-román jellege, de egyúttal az általuk haladónak tartott politikai ideológiák személyiségei, szimbólumai is helyet kapnak. Az új nevek legtöbb esetben motiválatlanok maradnak, hiszen elég nehéz lett volna például Iulius Fucik vagy Ernest Thalmann kapcsán akár román, akár magyar, akár helyi szempontból nézve is funkcionális kapcsolatot találni a város történelméhez, életéhez.

Az 1945-ös átnevezési hullám a rendszer szempontjából annyira sikeresnek számított, hogy egyetlen egy 1948-as átnevezést sikerült azonosítani. 1947. december 30-án ugyanis az addig hivatalosan az államfői tisztséget betöltő I. Hohenzollern Mihály elveszíti trónját, és az ország kommunista vezetése kikiáltja a népköztársaságot. Helyi szinten ezt a változást kíséri az addigi Mihály király utca December 30-ra történő megváltozása.

A következő nagy hullám esetében – mely rendkívül diszkrét módon zajlott, éppen ezért ennek részletei, teljes és hiteles dokumentáltsággal, mind a mai napig nincsenek feltárva – részleges adatbázisunk 70 utcanevváltozást azonosított, ezek közül negyven esetben az adott utca neve az 1945-ös változáshoz képest is tovább változott. Ha nagy vonalakban, általánosságban szeretnénk jellemezni a hatvanas évek utcanevváltoztatási folyamatait, kijelenthetjük, hogy ezt a hullámot elsősorban a szovjettelenítés, kisebb mértékben pedig magyartalanítás, vagy még inkább a helyi jellegi sajátosságok eltörlése jellemzi. Ekkor tűnnek el a korábban oly emblemikusnak számító elnevezések, mint Malinovszkij vagy Sztálingrád, de az olyan „nemzetközibb” nevek is, mint Ernest Thalmann, Nikos Beloianis (máskülönben helyes görögséggel: Nikos Beloyannis) Julius Fucik vagy Dimitrov is, mely a rezsim szakítását jelzi a nemzetközi munkásmozgalom szellemiségével is. Ellenpéldák persze akadnak, ugyanis ekkor válik a Kossuth Lajos utca és folytatása, a Vörös Hadsereg útja, Lenin úttá. Megfigyelhető ugyanakkor a nemzetközi kommunizmustól történő szabadulásra, akár a magyartalanításra, akár a helyi jellemzők eltörlésére vonatkozó erőfeszítések, ugyanakkor azt láthatjuk, hogy az új elnevezések túlnyomó többsége román helységek, illetve természeti helyek, vizek neveit jelentik (mint például: Iulius Fucik/Posada, Székely Mózes/Deltei stb.). Ez a trend egyrészt a politikai ideológiák szempontjából egyfajta semlegességet sugároz, ugyanakkor rendelkezik egy másfajta, nagyon erős politikai többlettartalommal is: Kolozsvár mint Romániában található román város, éppen úgy része Romániának, mint az anyaországnak, mint bármely más, erdélyi vagy Kárpátokon túli település. Ez az oszthatatlan egység kifejezésre kerül az utcanevek szimbolikájában is.

3. Következtetések helyett

Jelen tanulmány érzékeltetni kívánta a Kolozsvár városában a szocializmus első két évtizedében végbement változásokat a város szimbolikus tereinek vonatkozásában. A végeredmény nem egy adatbázisszerűen minden egyes elemet magába foglaló munka és nem is egyfajta kronológia lett, hanem szintetikus tanulmány formájában igyekezett betekintőt nyújtani a változásokat – vagy éppen ezek hiányát – meghatározó és jelző folyamatokba. Ez irányú kutatásaim kiterjesztését a jövőben úgy időben, mint térben kiterjeszteni és elmélyíteni szándékozom, valamint a tényszerű események jobb megértéséhez segítséget nyújtó adatbázis és kronológia elkészítése is tervbe került.

A város tér- és utcanevei jelentős változásokon mentek keresztül a tárgyalt időszakban, még ha ez objektív szempontból nem tűnik számottevően jelentősnek egyrészt az 1919-es román hatalomátvételt követő változások, másrészt pedig az 1989-es változások vonatkozásában. Ezért is érzem fontosnak jövő kutatásaimban a három időszak összehasonlító vizsgálatának elkészítését is, mely munkának első és a történelmi kronológia szempontjából közbülső pillérét e tanulmány képezi.

JEGYZETEK

1. Lucian Nastasă, „Cluj-ritmurile dezvoltării urbanistice a spațiului simbolic și a bunurilor patrimoniale „ in Claudiu Marian, Corneliu Niculescu (eds.) Contemporaneitate și provocările globalizării, Cluj, CA Publishing, 2014, pp. 329–364.
2. Egy 1946. augusztus 21-re keltezett jelentésben mely a román rendőrség legfelsőbb vezetésének használatára készült és amely a sokatmondó „Magyar ellenállási mozgalmak” (Mișcări maghiare de rezistență) címet viseli, többek között Demeter János alpolgármester szemére vetik, hogy az által, hogy még mindig nem változtattatta meg Kolozsvár összes magyar utcanevét román nevekre azt jelzi, hogy „meg akarja őrizni a város eddigi magyarosítási tendenciáit” és konkrét esetként hozza fel, hogy a volt Ferdinánd király utat Dózsa György és Horea hősökrol nevezette el. Forrás: Román Történelmi Levéltárak Központi Igazgatósága (Directia Arhivelor Nationale Istorice Centrale, DANIC) Fond nr. 2350, Direcția Generală a Poliției, Dosar nr. 46/1945, f 45–46.
3. A népnyelv vagy szleng más, nem hivatalos, de napi szinten használt elnevezéseket, beceneveket is adott a térnek. Főleg a magyar fiatalok emlegetik Matyi-térként, míg a román hétköznapi beszédben piata Matei, vagyis Mátyás tér névvel is szokás illetni.
4. Gaál György, Kalauz a régi és az új Kolozsvárhoz, Kolozsvár, Korunk Kiadó, 1992, pp 25–29.
5. Pataki József „Kilencvenéves Mátyás király szobra”, Szabadság, 1992 október 10, 3 o.
6. Az 1467-es moldvabányai ütközet (Bătălia de la Baia) megítélése ellentétes a román és a magyar történetírásban. A magyar történetírás szerint magán a csataterén a magyar sereg győzelmet aratott, mert a támadó moldvaiak visszavonulni kényszerültek, súlyosabb veszteségeket szenvedtek a magyaroknál sok zászlót veszítettek, csak a király súlyos sebesülése vezetett a hadjárat folytatásának feladásához. A román történetírás ugyanakkor egyértelmű moldvai győzelemként könyveli el, ami a magyar sereg visszavonulásához vezetett, és csak árulás okozta azt, hogy a moldvai sereg nem semmisítette meg teljesen a magyart.
7. Gaál György, „A Trencsin-tér”, Szabadság, 1992 július 1, 4 o.
8. Gaál György, Útikalauz... 107 o.
9. Román Országos Levéltár, Kolozsvári Fiók (Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj), Fondul Primăria Municipiului Cluj, Dosar 1241/1937. Apud Lucian Nastasă, „Cluj- ritmurile dezvoltării urbanistice a spațiului simbolic și a bunurilor patrimoniale „ in Claudiu Marian, Corneliu Niculescu (eds.) Contemporaneitate și provocările globalizării, Cluj, CA Publishing, 2014, p. 329–364.
10. Érdekesképpen jegyezzük itt meg, hogy a T-34-es tankot ábrázoló stilizált bronzszobor lövege a protestáns teológiának otthont adó épületre mutatott. Hogy miért ebbe az irányba, pontosan nem lehet tudni, lehet teljesen véletlenül, lehet, hogy érzékeltesse, hogy a szovjet hadsereg Torda irányából, vagyis délről észak fele mozogva érkezett meg 1944-ben a városba, lehet, hogy még mindig kevésbé érezték provokatívnak az alkotók, ha a protestáns teológia, mint az ortodox székesegyház irányába mutat, ezt ma teljes bizonyossággal nem tudjuk megállapítani. Tény az, hogy ez is keserű mosolyra, szűk baráti körben fél szájjal mondott viccekre adott okot a város magyar értelmisége körében.
11. Gaál György, Kalauz... p 116.
12. Vasile Mitrea, Kolozsvár, egy mozgásban levő város/Cluj-Napoca. Un oraș în mișcare, Consiliul Județean Cluj, Editura Tribuna, 2009. pp 21–28.
13. Nagy István, „Kolozsvár tegnap és ma”, Igazság 1964. április 30, 1-3 o.
14. A város magyar lakosságának szlengje olykor Misi-térnek, vagy Asztalos Lajos közlése nyomán régebben enyhe iróniával Csokonai Vitéz Mihály térnek is nevezi/nevezte a teret. Ugyanígy aposztrofálták sokszor a lovas szobrot is Vitéz Misi szobrának. Lásd: Asztalos Lajos, Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár, Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2004, 532 o.
15. Igazság, 1964. december 8, 1 o.
16. Stefan Pascu, Viorica Marica, Mircea Toca, Rudolf Wagner, Clujul istorico-artistic, Consiliul Popular al Municipiului Cluj, 1974, 303 o.
17. Székely András-Mihály, „A Szent György szoborról”, Szabadság, 1990. július 17, 7 o.

18. Balogh Edgár, „A Szent György szobor védelmére”, Szabadság, 1993. január 12, 1 o.
19. Balázs Sándor, Schwartz Róbert, Funar-korszak Kolozsváron a helyi sajtó tükrében, 1992–1996, Kolozsvár, Erdélyi Híradó Könyv- és Lapkiadó, 1997, 275 o.
20. Herédi Gusztáv, „Szobrok Kálváriája”, Szabadság, 1993. április 28., 1 o.
21. Ugyanakkor az ürügy közlekedésrendészeti megfontolás volt. Lásd Asztalos... 312 o.
22. Úgy a szobor, mint a diszkapu az 1738–1744 között tomboló pestisjárvány megszűnésének következtében került felállításra, két külön kezdeményezés eredményeképpen. A Mária-szobros fogadalmi oszlopot Schuchbauer Antal szobrászművész készítette el, Kornis Antal fő-kormányshéki tanácsos és ennek felesége, Petki Anna megrendelésére, 1744-ben, így ez a szobor jelenleg Erdély legrégebb ma is álló térszobraként van számon tartva. A fogadalmi kapu Bíró János, a Szent Mihály templom plébánosának megrendelésére készült, 1947-ben állították fel a templom melletti cinterem bejáratához és valószínűsíthetően Johannes König bajor szobrász alkotása. Lásd: Asztalos Lajos... 311–312 és 463 o.
23. A császári látogatást a város polgárai nagy megtiszteltetésként fogták fel, és ennek megfelelően kívántak ennek az eseménynek méltó emléket állítani. Az emlékoszlop közadakozásból épült, vaskoszorút Henczenberger János kolozsvári lakatos verte, domborműveit pedig Joseph Klieber bécsi művész készítette el. A státua leleplezésére 1831 október 4-én került sor. Asztalos...430 o.
24. Észak-Erdélyben a szovjet katonai közigazgatás csak 1945 márciusában adja át helyét a román állam közigazgatásának, a Groza-kormány kinevezését követően. Észak-Erdély és a szovjet katonai közigazgatás kapcsán lásd: Marcela Sălăgean, Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei, noiembrie 1944–martie 1945, Editura Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2002; Olti Ágoston, „A román kommunisták és Erdély kérdése 1944–1946 között”, in Magyar Kisebbség, 2008, 1–2 sz., pp 140–167; Lipcsey Ildikó, „Szovjet katonai közigazgatás. Észak-Erdély 1944 november 14–1945 március 23.” In Bárdi Nándor (szerk), Erdély a történelemben, pro-print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003, pp 353–360; Nagy Mihály Zoltán, „Kolozsvár helye és szerepe az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás időszakában” in Kolozsvár ezer éve, EME-EMKE kiadása, Kolozsvár, 2001, pp 299–325.
25. Az újjáépítési munkálatok kapcsán lásd: Lakatos Artur, „Helyreállítási munkálatok a frontátvonulást követően Kolozsváron”, in Közgazdász Fórum, nr 107, 4/2012pp 55–64; Târău, Virgiliu, „Politica și locuinențele la Cluj(1945-1946)”, in Sorin Mitu, Florin Gogâlțan, (szerk.), Viața privată, mentalități colective și imaginar social în Transilvania, Seria Studii de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, 1996. II. kötet. pp. 317–326.
26. Sălăgean, Administrația..., pp 51–52.
27. Benedek József, Bartos-Elekes Zsombor, „Symbolic Spatial usage int he Historic City Centre of Cluj-Napoca”, in Csiki Boglárka, Bartos-Elekes Zsombor (szerk.). Descriptio Transylvaniae. Cholnoky Jenő Geographic Society Babeș–Bolyai University. Kolozsvár, 2009, pp 95–108; p 101.
28. Igazság, 1964 augusztus 24.
29. A táblázat a szerző saját munkája, a Kolozs Megyei Könyvtár helytörténeti gyűjteményében azonosított esettanulmányok elemzése alapján készült el. Linkje: <http://www.bjc.ro/wiki/index.php/Str%C4%83zi> . Sajnos az adatbázis még távolról sem teljes, főképp a belvárosi utcákat és a legfontosabb külvárosiakat tartalmazza. Az egyenként vett esettanulmányokra jó forrás Asztalos Lajos helytörténeti-enciklopédia szerű könyve, melynek adatai: Asztalos Lajos, Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár, Kolozsvár, Polis Könyvkiadó, 2004
30. A táblázat több pontatlanságot is tartalmazhat, mivel az 1945, illetve az 1964 konvencionális időpontok, melyek a vízváltást jelentik. Egyes névváltozások történhetnek néhány hónappal korábban vagy később, különösen 1964-ben a napilapok igyekeztek nem tudósítani ezekről a változásokról, az erre vonatkozó levéltári anyag pedig jóval későbbi évek gyűjteményébe került bele (a hetvenes évekbeli városadminisztráció iratai közé), amit véletlenül sikerült azonosítani kevés idővel e jelenlegi tanulmány elkészítése előtt. Ezek következtében a táblázat elsősorban folyamatokat érzékeltet, és még távolról sem teljes. A teljes, statisztikai és klimatometriai módszertannal elvégzett elemzés egy, a közeljövőben publikálható tanulmány témáját fogja képezni.

31. A kolozsvári utcanevek változásainak teljes spektrumát, a középkortól napjainkig egy átfogóbb monográfia keretében tervezem megjelentetni, az ennek részeit képező esettanulmányok részletes és átfogó kidolgozását követően.
32. Mivel az egyszerűség és a jobb áttekinthetőség kedvéért a táblázatban szereplő esettanulmányokat a Kolozs Megyei Könyvtár adatbázisára korlátoztuk, nem kerültek bele például az olyan sajátos külvárosi utca- és tér nevek változásai, mint a Pillangó-telep (ma: Györgyfalvi negyed) magyar- finn barátságot és nyelvrokonságot illusztrálандó második világháború alatti utca- és tér elnevezései, melyek közül egy párat itt is felsorolunk: Kalevala-Kirov-Semenicului utca, Karjala-prof. A. Bogdan-Coastei utca, Jean Sibelius- Ludwig von Beethoven utca, Suomi-Fraternitájii (testvériség) tér, stb. A témakörben esszé jellegű tanulmányt közölt Murádin János Kristóf, melynek adatai: Murádn János Kristóf, „ Volt egyszer egy Suomi tér”, Korunk, XVII évfolyam, 10 sz., 2006 október, pp 70-75.
33. Bartos Elekes Zsombor, „Románia földrajzi nevei”, in Benedek József (szerk.), Románia. Tér, gazdaság, társadalom. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kriterion Könyvkiadó, 2011. pp. 481–500. 498 o.